

Vogelnik je iz Žirovnice. Hišne številke so pričeli uporabljati po letu 1770. Cesar Jožef II. je leta 1781 priznal kmetom osebno svobodo. Od takrat naprej so se lahko odselili ali poročili po svoji izbiri. Leto 1895 je bilo za vas črno leto, ko je, večinoma za davico, umrlo kar 17 otrok. Največ, kar pet, jih je umrlo samo pri Skednaču.

Franci Razingar

Srenja in živinoreja v Javorniškem Rovtu

Poleg rudarjenja, prevozov rude, kamenja in lesa, oglarjenja in gozdarstva je vas Javorniški Rovt oblikovalo kmetijstvo, živinoreja in poljedelstvo. Javorniški Rovt se pojavi v blejskem urbarju leta 1464 kot Gereuth, leta 1602 pa se omenjajo v vasi tri kmetije in ena kajža.

Gozd so krčili zaradi oglarjenja, na katerega spominjajo številna ledinska imena Kopišče. Kljub odvisnosti od gozdov so naseljenci izkrčili še kmetijsko zemljo. Okoli hiš so imeli polja in veliko strmih njiv. Bolj oddaljeni travniki so bili rovti, ki so jih kosili enkrat letno in morda so na njih jeseni še pasli. Rovte, ki so jih imeli Rovtarji in Belani, je delil potok Jezernica, ki se je izlival v potok Javornik in še vedno deli katastrski občini Javorniški Rovt in Koroška Bela. Na Debelem brdu so bili Ledrarjev, Zaveljcinov in Mejnikov rovt s Koroške Bele ter Kenfarjev z Javornika, niže pa Glažarjev rovt. Nad Jezervarjem so bile Leše, v Jezercih so bili Lipovčev, Guntarjev in Bogmanov rovt (kasneje Šroncov), pa Klančnikov, Petrčnikov, Čopov, Petrovčev, Klinarjev, Krešlov, Vrbanov, Štefucov, Jenceljnov, Ukčev, Mlinarjev, Mehvačev, Ledrarjev, Zimovčev (prej delno tudi Mešišnikov in Bačarjev) ter Svetinov rovt. Više so bili dobnavski rovti: Pedicelnov, Malejev, Kvadnikov (kasneje Jurjev, še kasneje zgornji Mlinarjev), Kosmačev ter Čebularjev rovt in Čopova Jezernica. Še više so bili Šroncova in Gverkovska Mavra ter Čopove Lepene. Za Lomi je bil Jakobov rovt iz Javornika, Vrzela, Šurkov rovt, Medcesen, Gverkovski Lom in Farovška Mavra. Nad Pristavo je bil Jakobov rovt, Kajžnikov in Matijev rovt, zahodneje Kajžnikovo polje, više, nad Vrvačevim in Miheljnovim poljem, pa Vrvačev in Suharjev rovt. Na severozahodnem delu vasi sta se raztezala Miševovo in Lenčkov polje, ki je segalo v Lenčkov Špik in proti Dolom. Zahodneje so se pričenjali jeseniški rovti. Večje površine so bile še Miševova in Lenčkova Raven, Miševovo Kladje, Dolgi Ograbek, Špik, Za

Požarjem in Kamne. Bolj zahodno so se razprostirali Nočevo in Skednačevo polje, Nočev rovt, pod Skednačevim Suhim Sedlom in Skednovim pa Jenceljno polje. Zahodno od Suharjevega polja so bile proti Kermanji strme Žagarjeva, Kenfarjeva in Jakobova frata, naprej pa gozdovi Javorničanov. Pod Pristavo so bili Zimovčevo, Šrončevo, Mokernovo in Kvadnikovo polje, Štefančeva Preska, pa Branceljnova in Mokernova novina, Gverkovska in Bogmanova Počivala, še niže pod Kogovškom pa Lipovčeva Preska.

Prevladujoča kmetijska panoga je bila živinoreja. Večje kmetije, Miševova, Lenčkova, Nočeva, Skednačeva in Miheljnova, so bile polovične kmetije v primerjavi z Jakobovo kmetijo z Javornika, ki je bila cela kmetija. Iz popisa živine leta 1913 je razvidno, da so imeli pri Lenčku 20 glav goveje živine, med njimi tri vole in 5 krav. Redili so še 20 ovc. Drugje so imeli manj živine. Po štiri vole, kot glavno vprežno živino, so redili pri Miševcu, Šroncu in Mokrnu. Z njimi so vozili rudo, kamenje, les, drva ter živila in drugo iz doline. Potrebno pa je bilo še orati in poskrbeti za spravilo sena in žita. V Javorniškem Rovtu so leta 1913 našeli 27 volov, 34 krav, 67 glav preostalih govedi in 110 ovc. Tretjinske kmetije ali kajže so bile pri Suharju, Mokrnu, Jenceljnu, Kajžniku, Vrvaču, Mešišniku, Šroncu, Zimovcu, Bogmanu in Kvadniku. Te so imele manj živine, a vsaj kakšno kravico, vola, ovce, prašiča in kokoši. Izjemnega pomena je bila paša, tako domača po gozdovih in jeseni po rovtih, kamor so gonili živino domači ali najeti pastirji, kakor tudi skupna planinska paša. Kmetje iz Javorniškega Rovta so imeli še manjšo planino, Pusti rovt. Ta je po planinski statistiki iz leta 1924 obsegala 53 ha. Ker pa je bila večinoma porasla z gozdom, so na njej pasli od 4. junija do 15. septembra 12 volov, 9 juncev in 9 telet, torej skupaj 30 glav govedi. Na Svečici so pasli Belani in Javorničani 130 glav živine (od tega 53 volov in 43 krav).

Ker so želeli pašnik na Pustem rovtu razširiti, so leta 1907 Rovtarji vložili komisarju za agrarne operacije prošnjo za posek okoli 10 ha gozda, ki naj se vpiše kot pašnik. Takrat so navedli, da se običajno pase na planini 50 glav nemolzne živine. Vrednost del je bila ocenjena na 600 kron, udeleženci pa so bili pripravljene nositi četrtino teh stroškov. Zemljišče Pustega rovta je bilo vpisano v zemljiški knjigi na vasi Javornik in Javorniški Rovt z izjemo nekaj hišnih števil, zato je županstvo Občine Koroška Bela leta 1911 sklicalo sejo občinskega odbora, da bi ugotovili, ali so ta zemljišča v resnici skupna last posestnikov iz obeh vasi. Na seji občinskega odbora na Koroški Beli so bili 22. 7. 1911

navzoči župan in odborniki: Melhior Svetina, Jernej Erbežnik, Franc Verweger, Ivan Baraga, Martin Noč, župnik Franc Košir, Ivan Erlah, Franc Žvab, Janez Rabič, Janez Jenko, Franc Konič in Jurij Soklič. Po zaslišanju gospodarskega odbora so odločili, da se imena udeleženih solastnikov določijo, pristavijo pa naj se še njihova prebivališča in hišne številke. Sklep občinskega odbora so objavili na občini. Vsak prizadeti se je lahko pritožil na kranjski deželni odbor. V imeniku upravičenih posestnikov so pripisali tudi znesek davka, ki ga je bil posamezni posestnik dolžan plačati. Žumer Anton, po domače Jakob, ki je bil lastnik cele kmetije, je moral plačati 3 krone in 66 krajcarjev, Obrtna družba Javornik 4 krone in 88 krajcarjev, ostali kmetje pa manj. Zanimivo je, da vsi lastniki takrat niso znali pisati. Več jih je podpisal Matevž Noč, Skednačev, ali pa so se označili s križcem.

Leta 1913 je bil sestanek s komisarjem za agrarne operacije Ivanom Vrtačnikom, ki so se ga udeležili: Neža Zaveljcina (Jav. Rovt 1, Suhar), Mihael Noč (Jav. Rovt 2, Jencelj), Matevž Noč (Jav. Rovt 3, Skednač), Primož Noč (Jav. Rovt 5, Noč), Jera Noč (Jav. Rovt 6, Kajžnik), Marija Noč (Jav. Rovt 7, Lenčk), Janez Noč (Jav. Rovt 9, Miševc), Jernej Žvab (Jav. Rovt 10, Mihelj), Franc Lipovec (Jav. Rovt 12, Vrvač), Anton Zupančič (Jav. Rovt 14, Mešišnik), Barbara Lipovec (Jav. Rovt 15, Zimovc), Simon Klinar (Jav. Rovt 16, Šronc), Franc Noč (Jav. Rovt 18, Mokern), Simon Smolej (Jav. Rovt 19, Kvadnik) in Primož Žvab (Jav. Rovt 20, Bogman). Udeleženci iz Javorniškega Rovta so zaradi želje po razširitvi pašnika zahtevali ureditev pravice do gospodarjenja in uživanja planine Pusti rovt, pri čemer so posestniki z Javornika soglašali, da je planina Pusti rovt lastnina Rovtarjev, pod pogojem, da se njim uredijo deležne pravice na planini Svečica ter da se nekoliko omeji servitutna paša po njihovih gozdovih. Stroški krčenja gozda so bili že povečani in ocenjeni na 1000 kron. Načelnik gospodarskega odseka Javorniški Rovt, Primož Noč (Nočev), je Okrajnemu glavarstvu v Radovljici prijavil sečnjo na Pustem rovtu v pasu širine 200 m pod Lepim vrhom. Na ogled je leta 1921 prišel gozdarski komisar iz Kranja, ki je posek odobril in svetoval, da se na pašnik zasadi nekaj macesnov. Zaračunal je stroške za vožnjo z vlakom, dnevnicu in stroške hoje za 25 km.

Gospodarski odsek vasi Javornik je leta 1929 hotel razmejiti skupni svet na Javorniški Rovt in Javornik ter doseči, da gospodarski odsek iz Javorniškega Rovta sam neposredno plačuje davke zlasti za planino Pusti rovt, ki je Javornik ne uživa. Javorničani so

želeli tudi ureditev plačila lovske najemnine od Svečice in Belščice ter pripadajoči del pašnine za tujo živino. Jeseni 1933. in pomladi 1934. leta je srenja popravljala pot Ravne – Mešišnikovo polje – Lepene – Pusti rovt. 28 posestnikov s Koroške Bele, Javornika in iz Javorniškega Rovta, ki je imelo skupno 220 ha, je bilo po zakonu dolžnih prispevati 1760 din, kar je bilo za 42 dnin po 40 din na dnino. Na Koroški Beli je bil leta 1934 sestanek pred komisarjem za agrarne operacije, Pokornom. Udeleženci z Javornika so prosili, da se uredi uživanje in uprava njihovega skupnega zemljišča ob Savi, ki je deloma nerodovitno, ter pašnikov in parcele, na kateri je imela KID stanovanjsko hišo in je plačevala letno najemnino. Udeleženci iz Javorniškega Rovta so uživali planino Pusti rovt, udeleženci z Javornika pa pašne pravice na planinah Svečica in Belščica. Preostala skupna zemljišča posestnikov z Javornika in iz Javorniškega Rovta so uživali in upravljali udeleženci iz obeh vasi po stari delitvi. Udeleženci so se dogovorili, da skupni svet do nadaljnjega upravlja odbor 6 mož, 3-članski gospodarski odbor z Javornika in 3-članski gospodarski odbor iz Javorniškega Rovta, skupnemu odboru pa načeluje 3 leta javorniški, naslednja 3 leta rovtarski načelnik. Vasi sta bili v sporu predvsem glede paše na niže ležečih parcelah, kjer so Rovtarji pasli do potoka Kermanija, Javorničani pa do tega potoka in še čez. Morala bi se urediti servitutna paša po lastninskih gozdovih, če še ni bila urejena z listino z dne 14. 8. 1887. Na osnovi sklepov s sestanka je komisija za agrarne operacije v Ljubljani leta 1934 dovolila razširitev agrarnega postopanja, uvedenega z razsodbo komisije 27. 5. 1913 za planino Pusti rovt, na vsa skupna zemljišča vasi Javornik in Javorniški Rovt. Pripravljena sta bila imenika neposredno udeleženih, ki sta se nanašala na Javorniški Rovt in na

»Rotarji« okoli leta 1920, last Jože Noč

»Blani in Rotarji« okoli leta 1930, last Jože Noč

Javornik, ter statuta in razglasi o razgrnitvi imenikov ter odlokov o izdaji statotov. Imenika sta bila razgrnjena na občini in imenik za Javorniški Rovt je postal pravnomočen 10. 1. 1935. Na občnem zboru gospodarskega odseka v Javorniškem Rovtu 10. 3. 1935 so imeli že zagotovljena sredstva za čiščenje planine, in sicer 400 din od občine, 200 din pa so zbrali sami. Gospodarski odsek Javornik je imel svoje letne občne zборе. Leta 1936 je bil njihov občni zbor pri Žvabu. Odločali so o gospodarjenju z zemljišči na Javorniku in s skupnimi zemljišči, ki so jih upravljali skupaj z gospodarskim odsekom iz Javorniškega Rovta. Sklenili so, da se zidarskemu mojstru Ivanu Svetinu z Bleda prepove vožnja gramoza čez skupni svet, da se Alojzu Bohincu proda del parcele 248/43 na Javorniku, da mora Ignac Skumavc plačati 100 din za posekano lipo in hruško, sicer ga bodo tožili, da vsak posestnik z Javornika lahko prepove pašo na svojih parcelah Rovtarjem in da lahko posestnik iz Javorniškega Rovta proti odškodnini poseka nekaj dreves. V Javorniškem Rovtu so na občnem zboru leta 1937 že govorili o napeljavi elektrike v vas. Jože Noč, Jenceljnov, načelnik agrarne skupnosti Javorniški Rovt, se je oglasil leta 1938 pri komisarju za agrarne operacije v Ljubljani, ing. Alfonzu Pircu, s prošnjo za podporo pri izgradnji gospodarskega poslopja na Pustem rovtu za shranjevanje in predelavo mleka, kar v mali pastirski koči, ki je bila v slabem stanju, ni bilo mogoče. Na občnem zboru leta 1939 so srenjskemu načelstvu predlagali, da se del Pustega rovta, kjer so sekali, preklasificira v pašnik. Za gradnjo pastirske koče se niso odločili, ker so želeli ponovno zaprositi za sofinanciranje agrarne operacije v Ljubljani. Za pot po Rovtu od Vrbanca do Lenčka, ki jo je razdril hudournik 1938. leta, so želeli še prispevek KID za popravilo ter udeležbo občine, saj so dotlej samo oni popravljali in prispevali. Za pastirja so potrdili Antona Robiča, če bo soglašal, da mu plačajo za goveda 40 din, liter koruzne moke, funt kruha, unčo špeha in potrebno sol. Leta 1940 je agrarna skupnost Javorniški Rovt pri srenjskem načelstvu v Radovljici zaprosila za dovoljenje za krčenje gozda. Leta 1940 je postal pravnomočen statut za upravljanje in uživanje skupnega premoženja v Javorniškem Rovtu. V letu 1941 je na Pustem rovtu še vedno pasel Anton Robič, ki je imel za plačo 60 din, liter koruzne moke, 14 dag zaseke, sol in 56 dag kruha. Pasel je tudi nemolžno živino. Poleg tega je znal potegniti harmoniko, tako da veselja na planini ni manjkalo. Leta 1944 so na Pustem rovtu pasli krave in teleta. Pašo je prevzel Jože Noč, Jenceljnov. Za majerico je bila Jenceljnova mama Mina, pasla pa sta Zimovčev France in Suharjev Tonček. Z

molžo so pričeli že ob štirih ali petih zjutraj. Delali so maslo in skuto, ki so ju vaščani odnašali v dolino. 1947. leta je pašo na Pustem rovtu prevzel Zimovčev Joža, pasli pa so Zimovčevi France, Andrej in Peter. Za majerico je bila še vedno Jenceljnova mama Mina. Leta 1952 sta krave in teleta iz Javorniškega Rovta, Javornika in Koroške Bele pasla za Mavro ter na Belski planini Rezervarjeva Tinej in Francka, na Pustem rovtu pa je jalovo živino pasel tretjinek. Voli so se pasli ločeno na Stamarah, Sečah in Belščici, na Srednjici. Naslednje leto je pasel Dobravec, ki je lovil tudi ubežnike čez mejo, tako da so mu le-ti nekoč nevarno zapretili. Kasneje, še v šestdesetih letih, sta znova pasla Rezervarjeva. Skupaj s pomočniki sta delala skuto in maslo, ki so ju kmetje odnašali v dolino, čez leto pa sta vzredila tudi prašiča. Pozneje so v skupno pašo vključili tudi Markeljnovo planino in Kočno.

Na planini na Pustem rovtu, last Franci Razingar

Pastir Tonej Dobravec z Lenčkovim bikom okoli leta 1935, last Peter Razingar

Leta 1947 so bila srenjska zemljišča nacionalizirana. Sledila so leta, ko je bila na Pristavi organizirana Ekonomija, ki jo je vodil upravnik Koren. V hlevu na Pristavi so imeli približno 70 glav živine. K Ekonomiji so pristopili Nočevi in Skednačevi, vendar pa ni dolgo delovala. Meševovim so zemljišča nacionalizirali, družino pa preselili na Kočevsko. Planine so bile 1961. leta prepisane na Kmetijsko zadrugo Jesenice. O paši so se rovtarski kmetje dogovarjali s kmeti s Koroške Bele, Javornika, Svetega Križa ter Plavškega Rovta. Vole in jalovo živino so pasli najprej na Stamarah, na Srednjici, na Belščici in na Potoški planini. Po letu 1980 je bila organizirana Pašna skupnost

Javorniški Rovt. V osemdesetih letih se je začel oblikovati na Pristavi prehodni skupni pašnik za govedo. Počistili so precej zarasti in gozda ter del nad plano zravnali z buldožerjem, s čimer so se, poleg pašnih in košnih površin, razširile tudi poljane, porasle s »ključavnicami«. Po zaslugi Janeza Zupančiča in kmetijske svetovalne službe so bile v Kamnu oblikovane tri čredinke za pomladno in jesensko pašo ovc. Rovtarji so poleti pasli ovce na Belščici. Po letu 1980 je bilo v vasi izravnanih več košnih površin in po prizadevanju kmetov ter kmetijske svetovalne službe so zgradili več gospodarskih poslopij. Po letu 1985 so naredili gozdno cesto na Pusti rovt ter začeli postavljati novo pastirsko kočo, ki je bila odprta in blagoslovljena leta 1993. Vole so konec devetdesetih let izrinili traktorji in konji. V zvezi z vračanjem srenjskih zemljišč so za gospodarjenje z njimi leta 1994 ustanovili Agrarno skupnost Javorniški Rovt, leta 2008 pa so jo razširili v Agrarno skupnost Javorniški Rovt – Slovenski Javornik. Od leta 1999 poteka planinska paša le na planinah Pusti rovt – Svečica. Skupne paše na Kočni in Markeljnovi planini z lastnikoma Klinarjem, Šimnovcem, iz Plavškega Rovta in Jakopičem, Markeljnom, iz Planine pod Golico ni več. Vsa leta so lastniki živine poleg košnje in dela na svojih kmetijah za vzdrževanje planine in objektov opravili več sto ur prostovoljnega dela. V predanosti domači zemlji so ohranjali obdelane travnike in privlačne planinske pašnike, po drugi strani pa zagotavljali naseljenost ter povezanost med vaščani, obenem pa razvijali in ohranjali živinorejo.

Marija Lužnik (roj. Noč)

Planina, raj za živino in otroke

Spomini na otroštvo so pri večini ljudi zapisani z zlatimi črkami in čeprav ne bi smelo biti nesrečnih izjem, življenje teče in ubira svoja pota. Nekateri temu pravijo usoda, drugi karma, tretji pa se zavedajo, da so v največji meri sami kovači svoje sreče. Midva z bratom Lojzom se lahko pohvaliva, da nama je tekla zibelka v varnem gnezdu, ki ga je spletel na trdnih koreninah deda Primoža in stare mame Marije novi Nočev rod pod taktirko očeta Alojza in mame Marije iz Žužemberka. S ponosom lahko zatrdim, da sta obe dolenski Mariji prinesli v Nočev rod milino, dobroto in pridnost, ki smo jih bili otroci obilo deležni.

Priimek Noč je v Rovtih zelo pogost, vendar smo mi edini, pri katerih se reče Pri Noč in se tako tudi pišemo, zato smo nanj ponosni in se trudimo nadaljevati tradicijo